

اصلاحات منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا، به مثابه سوخت گیری مجدد موتور رشد

(بر اساس گزارش صندوق بین‌المللی پول - ۲ مه ۲۰۱۷)

طبق آخرین ارزیابی اقتصادی منطقه‌ای صندوق بین‌المللی پول، بهبود اندکی که در کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا رخ داده تا حد زیادی ناشی از افزایش قیمت نفت و بهبود چشم انداز صادرات بوده، اما تنش‌های داخلی و نرخ بالای بیکاری همچنان بر چشم انداز منطقه تاثیر گذار است.

چشم‌انداز اقتصادی صندوق بین‌المللی پول برای منطقه خاورمیانه و آسیای مرکزی که در تاریخ ۲ می ۲۰۱۷ منتشر شده است، تاکید دارد که این کشورها نیازمند برنامه‌ریزی برای تنوع بخشی به اقتصاد و اجرای سیاست‌های حمایت از اشتغال و بهره‌وری، همچون اصلاحات آموزشی و زیرساختی هستند.

پیش‌بینی‌های صندوق بین‌المللی پول نشان می‌دهد که رشد فعلی، برای ایجاد اشتغال و بهبود استانداردهای زندگی بسیار پایین است. علاوه بر آن بسیاری از کشورها به ویژه کشورهای واردکننده نفت، بار سطوح بالایی از بدهی را نیز به دوش می‌کشند. بنابراین هم صادرکنندگان و هم واردکنندگان نفت با دو ضرورت سیاستی کلیدی از جمله تثبیت مالی و اصلاحات ساختاری روبرو هستند.

در ادامه، به وضعیت رشد اقتصادی، کسری بودجه، نقش اصلاحات و هزینه‌های جنگ در منطقه خاور میانه و شمال آفریقا پرداخته می‌شود.

رشد اقتصادی

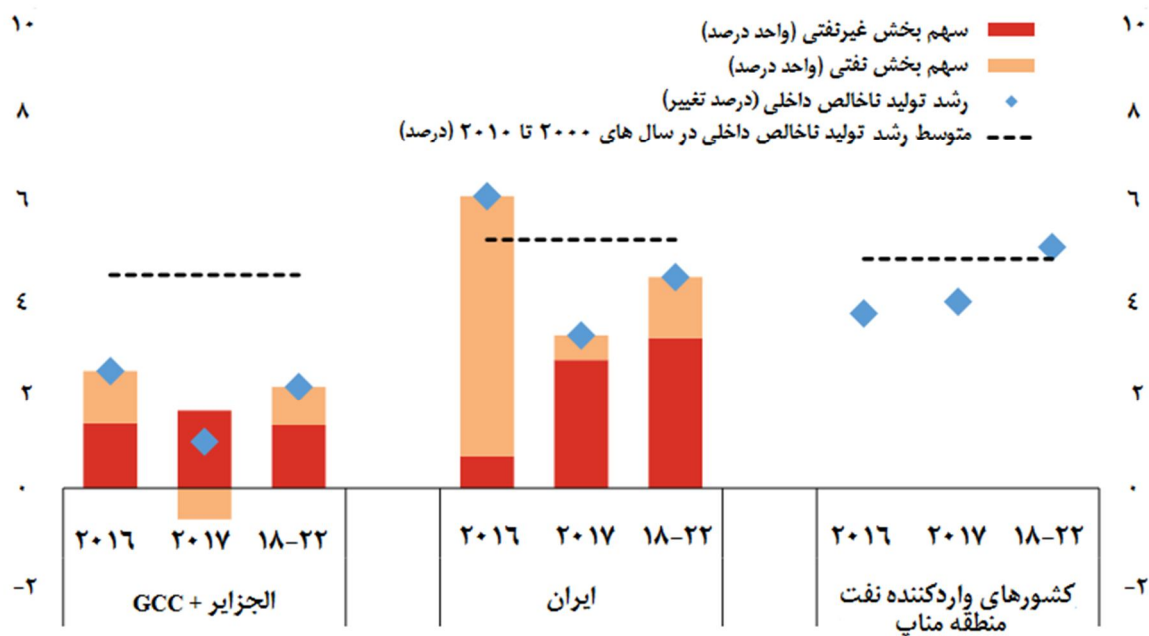
پیش‌بینی می‌شود نرخ رشد کشورهای واردکننده نفت از ۳,۷ درصد در سال ۲۰۱۶ به ۴ درصد در سال ۲۰۱۷ افزایش یابد (نمودار ۱) که بخش زیادی از آن، به ویژه در مراکش و پاکستان، حاصل سیاست‌هایی است که موجب کاهش کسری بودجه شده و محیط کسب و کار را بهبود بخشیده است. در مورد صادرکنندگان نفت در منطقه نیز اگر چه پس از توافق اوپک بر سر کاهش تولید، به طور موقت رشد را کاهش داده، ولی پیش‌بینی می‌شود رشد غیر نفتی شتاب گرفته و از ۰,۴ درصد در سال ۲۰۱۶ به ۲,۹ درصد در سال ۲۰۱۷ برسد.

معاونت بررسی های اقتصادی

افزایش مورد انتظار در رشد کشورهای واردکننده نفت در منطقه برای بهبود نرخ بیکاری بالای منطقه در سطح حدود ۱۲ درصد کافی نیست. برای کشورهای صادرکننده نفت در منطقه، اصلاحات سیاستی مانند کاهش هزینه های عمومی موجب محدود کردن فعالیت های اقتصادی خواهد شد. ادامه درگیری ها در منطقه نیز به احتمال زیاد بر این مساله تاثیرگذار خواهد بود.

با توجه به پیش بینی صندوق بین المللی پول، انتظار می رود رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۱۷ نسبت به سال ۲۰۱۶ مقداری کاهش یابد، اما در سال های آتی (تا افق ۲۰۲۲) به نسبت در سطح بالاتری قرار خواهد گرفت. همچنین از آنجایی که در سال ۲۰۱۶، سهم بزرگی از رشد اقتصادی ایران به بخش نفتی اختصاص داشته، پیش بینی می شود طی سال های آتی از سال ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۲ نقش بخش نفتی در رشد اقتصادی کشور کم رنگ تر شده و سهم بیشتری از رشد اقتصادی به بخش غیرنفتی اختصاص یابد (نمودار ۱).

نمودار ۱- رشد واقعی تولید ناخالص داخلی، بخش نفتی و بخش غیر نفتی



منبع: صندوق بین المللی پول
کشورهای درگیر جنگ شامل عراق و یمن هستند.

علیرغم اینکه رشد کشورهای واردکننده نفت در حال بهبود است، اما پیش بینی می شود برای کشورهای صادرکننده نفت در منطقه با احتساب کاهش تولید نفت، این روند کند باشد.

معاونت بررسی های اقتصادی

جدول ۱- روند رشد حقیقی تولید ناخالص داخلی برای کشورهای گروه مناب در سال ۲۰۱۶ و پیش بینی آن برای سال های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸

(درصد)

| پیش بینی | | ۲۰۱۶ | شرح |
|----------|------|------|---|
| ۲۰۱۸ | ۲۰۱۷ | | |
| ۳.۴ | ۲.۶ | ۳.۹ | خاورمیانه، شمال آفریقا، افغانستان و پاکستان (MENAP) |
| ۲.۹ | ۱.۹ | ۴ | صادرکنندگان نفت |
| ۶.۸ | ۴.۳ | ۱۶.۳ | رشد نفتی |
| ۲.۷ | ۲.۹ | ۰.۴ | رشد غیرنفتی |
| ۲.۵ | ۰.۹ | ۲ | شورای همکاری خلیج فارس (GCC) |
| ۲.۴ | -۲ | ۲.۶ | رشد نفتی |
| ۲.۷ | ۳ | ۱.۹ | رشد غیرنفتی |
| ۴.۴ | ۴ | ۳.۷ | واردکنندگان نفت |

منبع: مقامات ملی و محاسبات و پیش بینی های کارکنان IMF

*صادرکنندگان نفت: الجزایر، بحرین، ایران، عراق، کویت، لیبی، عمان، قطر، عربستان سعودی، امارات متحده عربی و یمن.

*واردکنندگان نفت: افغانستان، جیبوتی، مصر، اردن، لبنان، موریتانی، مراکش، پاکستان، سودان و تونس.

بهبود کسری بودجه

حتی اگر کسری بودجه^۱ صادرکنندگان نفت کاهش پیدا کند، باید همچنان تلاش ها برای کاهش کسری بودجه و حرکت در جهت کاهش هزینه ها، همانند آنچه در الجزایر و عربستان سعودی اتفاق افتاده، ادامه یابد. بر اساس این گزارش، انتظار می رود کسری مالی از ۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۶ به کمتر از ۱ درصد در سال ۲۰۲۲ کاهش یابد، یعنی بهبود قابل توجهی که به انعطاف پذیری اقتصادها کمک خواهد کرد.

وضعیت مالی برای واردکنندگان نفت نیز بهبود یافته است. به طور گسترده تر، متوسط کسری مالی از ۹.۲۵ درصد از تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۳، به حدود ۷ درصد از تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۶ کاهش یافته که بخش زیادی از آن به دلیل کاهش یارانه سوخت (مصر، مراکش، سودان) و تلاش برای افزایش درآمد و وصول مالیات (پاکستان) بوده است.

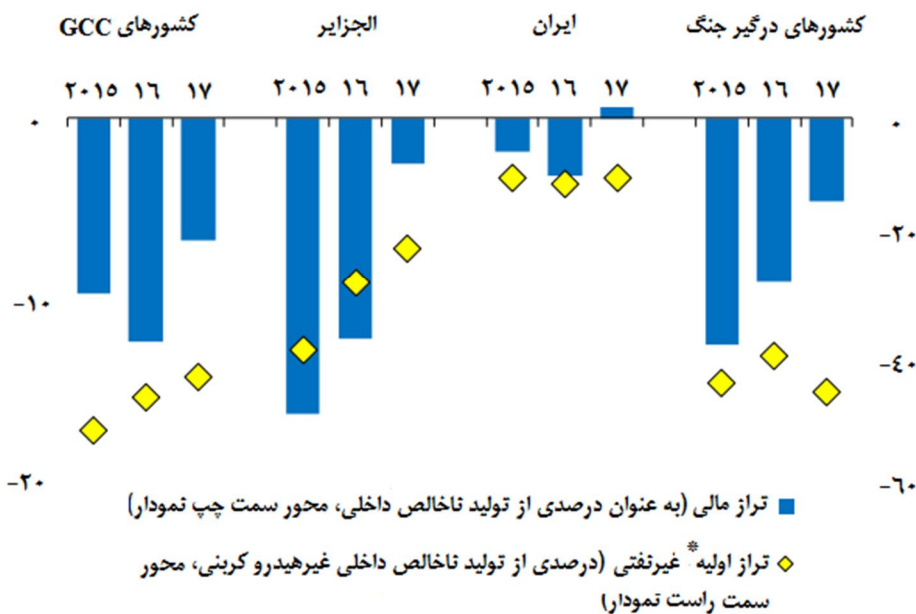
بر اساس آمارهای صندوق بین المللی پول، انتظار می رود در سال ۲۰۱۷، کسری تراز مالی در کشورهای GCC، الجزایر و کشورهای درگیر جنگ، کاهش یابد همچنین پیش بینی می شود تراز مالی ایران از منفی به مثبت تغییر پیدا کند. این در حالی است که تراز اولیه^۲ غیرنفتی در ایران همچنان منفی خواهد ماند و تغییر چندانی نخواهد کرد. (نمودار ۲).

^۱ Fiscal deficit

^۲ تراز اولیه غیرنفتی یک شاخص مالی مهم برای اقتصادهای دارای منابع طبیعی غنی (از جمله نفت) است. از تفاضل کلیه درآمدها و مخارج مربوط به بخش نفتی و سود خالص از تراز مالی کل، تراز اولیه غیر نفتی بدست می آید.

معاونت بررسی های اقتصادی

نمودار ۲- ترازهای مالی



منبع: صندوق بین المللی پول

با این وجود، بدهی عمومی همچنان در سطح بالایی قرار دارد و نسبت بدهی به تولید ناخالص داخلی برخی از کشورهای

نمودار ۳- بدهی عمومی ناخالص

(سهام از تولید ناخالص داخلی برای کشورهای واردکننده نفت و سهم از تولید ناخالص داخلی غیرتفتی برای کشورهای صادرکننده نفت)

درصد

۱۰۰

۷۵

۵۰

۲۵

۰

۲۰۱۵

۲۰۱۶

۲۰۱۷

۲۰۱۵

۲۰۱۶

۲۰۱۷

کشورهای واردکننده نفت منابع

کشورهای صادرکننده نفت منابع

منبع: صندوق بین المللی پول

واردکننده نفت بیش از ۹۰ درصد است. با توجه به پیش بینی نرخ بهره جهانی بالاتر، به احتمال زیاد هزینه بازپرداخت بدهی^۳ (که به ویژه در مصر، لبنان و پاکستان بالا است) افزایش می یابد. سطوح بالای بدهی موجب مانع سرمایه گذاری سرمایه گذاران شده و به ریسک ثبات مالی می افزاید (نمودار ۳).

هزینه های بالاتر بازپرداخت بدهی، موجب اعمال فشار بیشتری بر وضعیت مالی و کاهش مصرف هزینه های عمومی در زمینه هایی همچون زیرساخت ها و آموزش، برای حمایت از رشد خواهد شد. ضروری است تا اصلاحات مالی مستمر با تلاش برای تقویت درآمدهای مالیاتی از طریق گسترش پایه مالیاتی و تکمیل اصلاحات یارانه ای همراه شود.

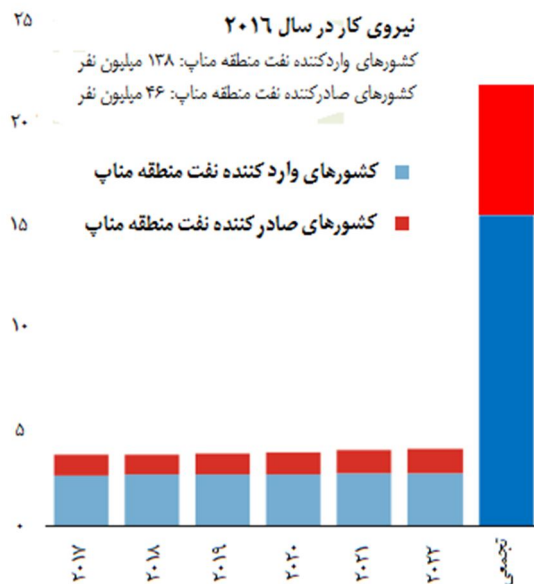
^۳ Debt servicing costs (هزینه بازپرداخت اصل و فرع بدهی در یک بازه زمانی مشخص)

اجرای اصلاحات برای جهش در ایجاد اشتغال

اقتصادهای صادرکننده نفت منطقه، نیاز به ادامه تنوع بخشی به اقتصاد غیر هیدروکربنی (غیر نفتی) برای اطمینان از حصول رشد مداوم و پایدار دارند. سند چشم انداز امارات متحده عربی و عربستان سعودی، مبتنی بر تعهد قوی نسبت به تنوع بخشی به سرمایه گذاری ها و یافتن محرک های درآمدی جدید است. ضروری است این برنامه ها با سیاست هایی که نقش بخش خصوصی را تقویت می کند و سرمایه خارجی بیشتری را جذب می کند، همچون مرکز کسب و کار جدید افتتاح شده در کویت، همراه شود.

نرخ رشد گروه کشورهای واردکننده نفت نیز برای تامین هدف کاهش بیکاری، بسیار پایین است و دولت ها با فضای اندکی برای هزینه، محدود شده اند. دولت ها می توانند برای ترویج فعالیت های بخش خصوصی و افزایش اشتغال، در

نمودار ۴- پیش بینی افزایش نیروی کار
(میلیون نفر)



منبع: صندوق بین المللی پول

زمینه فراهم آوردن فرصت های تحصیل و آموزش، افزایش مشارکت نیروی کار زنان (همچون اقدام بودجه بندی جنسیتی در مراکش) و بهبود قوانین حمایتی از سرمایه گذار (همچون کشورهای اردن و موریتانی) اقدام کنند.

براساس آمارها، در سال ۲۰۱۶ تعداد نیروی کار در کشورهای صادرکننده نفت معادل ۴۶ میلیون نفر و در کشورهای واردکننده نفت معادل ۱۳۸ میلیون نفر بوده است. صندوق بین المللی پول پیش بینی می کند طی سال های آتی تقریباً به میزان ثابتی به نیروی کار کشورهای منطقه مناب افزوده شود که این افزایش برای کشورهای واردکننده نفت بیش از دوبرابر افزایش در کشورهای صادرکننده نفت خواهد بود (نمودار ۴).

هزینه های جنگ

درگیری های دائمی منطقه که منجر به پناهندگی و آواره گی تعداد زیادی از افراد شده، هزینه ها و پیامدهای اقتصادی قابل توجهی را هم به کشورهای که به طور مستقیم درگیر جنگ هستند و هم به همسایگان آنها تحمیل کرده است. طبق گفته یکی از کارشناسان صندوق بین المللی پول، این درگیری ها بعنوان یک نگرانی جدی برای کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در صندوق بین المللی پول، مطرح است.

صندوق بین المللی پول، همراه با دیگر شرکای بین المللی، آماده کمک رسانی برای مقابله با پیامدهای نامطلوب اقتصادی وارده به کشورهای است که تحت تاثیر جنگ قرار گرفته اند و از بازسازی مناطق آسیب دیده پس از پایان جنگ حمایت



معاونت بررسی های اقتصادی

می کند. به عنوان مثال، صندوق کمک های فنی گسترده ای در سومالی فراهم کرده و کمک های مالی خود را به افغانستان و عراق افزایش داده است. صندوق بین المللی پول تاکید می کند بهبود وضعیت انسانی و اقتصادی در بخش هایی از مناطق جنگ زده، صرفاً به عهده خود کشورها نیست؛ بلکه یک ضرورت جهانی است.

منبع:

صندوق بین المللی پول (International Monetary Fund)

تهیه شده توسط پریسا مطرانلویی و فروغ کریمی امیرکیاسر
اردیبهشت ماه ۱۳۹۶